

לסיכום, אפשר לומר כי תנועת הצופים הצהירה על יציאה והתגייסות להדרכת הנוער העולה. אולם, בשטח בוצעו רק אירועים חד-פעמיים ולא בהשתתפות כל שבטי התנועה. הפעולה הייתה במתכונת של פעולות שירות ומבצעים של חניכי הצופים. התפיסה הזו, של העברת פעילויות חד-פעמיות בקרב הנוער העולה, עלולה להיראות בעייתית למי שרצה לראות את תנועת הצופים כתנועה המחנכת להגשמה וחלוציות. אולם ראוי להזכיר שעל פי תפיסת הצופיות הבאדן-פאולית ייעוד החינוך הוא לסייע בהפיכת הצופה הצעיר לאזרח טוב, ערני לצרכי החברה ומועיל כפי יכולתו. לפיכך, חניך שישתלב בפעולות שירות חד-פעמיות ברוח הצופיות ימלא אחרי הציפיות ממנו כחניך התנועה.

תנועת בני עקיבא

הצהרות והחלטות

ב'דיעות' של הקיבוץ הדתי מתפרסם לפרקים מידע על החלטות ועל הנעשה בתנועת בני עקיבא. בגיליון מס' 62 מ-21.2.1951 נמסר דו"ח על מצב הדרכה קשה בתנועה. אין היענות בקיבוצים ליציאה לשליחות הדרכה בסניפי התנועה ואחרי פסח יישארו רק ארבעה מדריכים.

אהרן לנגרמן אינו מייחס חשיבות רבה לידיעה זו (לנגרמן, 1993) לדבריו לא היה זה משבר של ממש והדברים נכתבו כדי להמריץ גיוס שליחים לעבודה התנועתית. לנגרמן זוכר דיונים בהנהלה הארצית על כניסת בני עקיבא לעבודה עם הנוער העולה. לא היה כל ספק באשר למחויבותה של התנועה כלפי הנוער המסורתי המבקש ליהנות ממסגרת דתית ציונית בעלותו למדינת ישראל. הנושא, למיטב זיכרונו, עלה גם במועצת התנועה והוסכם כי התנועה תתגייס לעבודה בקרב הנוער העולה.

ב'דיעות' מסי 91, מאוגוסט 1953, מתפרסמים דבריו של מתתיהו רוטנברג [כיהן כמזכ"ל התנועה ולימים ערך ביחד עם מרדכי נאור ספר על תנועות הנוער. נ.א.] על ההכרח שבשמירת קשר הדוק בין בני עקיבא ועליית הנוער. "על חניכי התנועה בני השכבות הבוגרות ועל המדריכים הבוגרים מוטלת החובה להגיע לריכוזי העולים, לפתח פעילות תנועתית ולסייע בכל נושא אליו ידרשו."

בגיליונות 'זרעים' מתפרסמים כמה תיאורים של מפגש בין חניכי התנועה והנוער העולה. המתכונת של המאמרים מזכירה את הפרסומים בביטאון המחנות העולים. רוב הפרסומים מתייחסים לחוויות ותיאורים מסמינריון מדריכי עולים.

בעלון התנועה בחו"ל CHAYENU (חיינו) מתוארת העלייה הגדולה ונמסרים מדי פעם תיאורי קליטת עולים בקיבוצים והשתלבות העולים ביישובי התנועה. בגב הפנימי של כל חוברת מתפרסמות ידיעות על בני עקיבא בעולם ובישראל. במסגרת זו לא מצוינת פעילות של בני עקיבא בקרב הנוער העולה. מוזכרים רק מינויים וסיכומי החלטות מוועידות שונות. אין שום אזכור של החלטה הנוגעת לענייני קליטת העלייה בתנועת בני עקיבא.

בגיליון תמוז תשי"ד (1954) של עיתון ארגון בני עקיבא בא"י, 'עלה נעלה, שאו אמונים', מופיע מאמר תחת הכותרת: 'תפקידנו היום'. במאמר מופיעות האמירות המוכרות מתנועות אחרות על הצורך להתגייס להקלת מצוקתם של בני הנוער העולה, על ידי התגייסות חברי התנועה ומדריכיה להדרכה ולשיפור תנאי החיים.

בשל המחסור במקורות קשה לקבוע אם בשנים בהן עוסק המחקר, 1950-1953, היה העיסוק בנושא קליטת הנוער העולה (על ידי חניכי בני עקיבא ומדריכי התנועה) במרכז הדיונים וההצהרות התנועיות. יחד עם זאת, ממיעוט ההתייחסות לנושא בעלון הקיבוץ הדתי ובעלון העולמי של התנועה אפשר להניח כי הנושא לא היה בראש סדרי העדיפויות.

פעולה בשטח

בגיליון מס' 69 של 'ידיעות', מתאריך 23.8.1951, נמסר הדיווח הבא: "סמינריון לשבט איתנים ומדריכים בסניפי עולים יפתח במחצית שנייה של אב. ישתתפו כ-70 חבר. הסמינריון יתקיים בישיבה בכפר הרא"ה." לטענת אהרן לנגרמן לא היה זה הסמינריון הראשון. כבר בשנת 1949, עוד טרם כניסתו להנהלה הארצית, הוא ניהל את הסמינר התנועתי הראשון למדריכי עולים.

לנגרמן מונה לתפקידו בקיץ תש"י (1950). דיווח על המינוי נמסר ב'ידיעות המזכירות' של איגוד הקבוצות של הפועל המזרחי. בגיליון מס' 56, מכסלו תש"י, נמסר: "הח' אהרן לנגרמן (בארות יצחק) ירכז את פעולת התנועה בקרב הנוער מבין העולים החדשים."

ובהמשך: "בקיץ התנהל סמינריון למדריכים מבין העולים לקראת הכשרתם לפעולה זו. הסמינריון התנהל ע"י החבר אהרן לנגרמן וסודר מטעם המדור הדתי של מחלקת הנוער והחלוץ." בגיליון מס' 57, מחודש אדר תש"י, דווח על החלפת מדריכים בוגרים בהדרכת נוער עולה בבתי עולים.

אהרן לנגרמן הגדיר את פעילות התנועה עם העולים כפעילות בשני מישורים. האחד – גיבוש חברות נוער לקיבוצים. השני – הקמת סניפים חדשים של בני עקיבא. במסגרת תפקידו בתנועה היה אחראי על הכשרת המדריכים ועל הכנת תוכניות לפעילויות בקרב הנוער העולה.

יש להבהיר את התפיסה העומדת מאחורי צורת העבודה. בני עקיבא לא ציפו כלל מחניכי התנועה ביישוב הוותיק שיתגייסו לפעילות הדרכה ממושכת של נוער עולה. סוג זה של פעולה לא נראה ריאלי, הנוער הלומד היה עסוק מאוד, רוב הנערים למדו בישיבות והגיעו הביתה רק בחופשות. על פי לנגרמן, הבינו כבר אז בבני עקיבא כי הנוער הלומד לא יכול להיות אפקטיבי בהדרכת

עולים. אין הם מצויים במנטליות, באופי החיים בשיכוני העולים ובמעברות ובאורח החיים השונה משלהם. על כן, ניסו לפעול בסניפים חדשים של נוער עולה ובשלב מאוחר יותר לצאת בפעילות משותפת בין הגופים ולא לנסות ליצור קירבה מיידית בין יחידים.

סמינריון המדריכים היה מיועד למדריכים שהיו בעצמם עולים חדשים ונועדו להדריך עולים מארצות המוצא שלהם.

סדר היום של הסמינריון היה:

- ידע בסיסי ביהדות (גם בהרצאות וגם כהצעות להעברת פעולות).
- מתודיקה. שיחות על העברת פעולה, העברה על ידי החניכים בסמינר לשם תרגול.
- הכרת הארץ. שירים, סיורים, שיחות, מידע על תנועות הנוער.

בתשרי תשי"ד תיאר משה בזק (לב, י. (עורך) ספר בני עקיבא) ביומנו את הסמינריון לנוער עולה בו נטל חלק. הוא פתח בתיאור הגעת המשתתפים: "... הרושם הראשון טוב. 17 הראשונים מחמש ארצות מוצא: עירק, מרוקו, רומניה, איטליה ותוניס. אכן, קיבוץ גלויות." משה תיאר אווירה נעימה במהלך סמינריון גרוש בהרצאות ובלימוד שירים חדשים, הם מבקרים בבית כנסת ומסכמים במחברותיהם את הדברים הנאמרים. בסיכום הדברים כתב:

בלי כל ספק הוסיף הסמינריון לחניכים מכל הבחינות הן בשטח החברתי והן בשטח העיוני ונפרדנו כשאנו מקווים שהחניכים ינצלו כבר בזמן הקרוב את אשר שאבו בסמינריון, בבואם למקומות היישוב השונים על מנת להדריך נוער חדש לתורה ועבודה.

לנגרמן זוכר כי מונו שני מרכזי אזוריים (עולים בעצמם) לסייע לו בעבודתו. הם הנהיגו נוהל עבודה מסודר. אחת לשבוע/שבועיים

הגיעו מרכז האזור או לנגרמן עצמו אל הסניף החדש, במהלך הביקור התעניינו בפעילות המתקיימות והמדריכים נועצו בהם כרצונם. המחלקה הוציאה חומר הדרכה למדריכי העולים, שירון מיוחד (ומנוקד) ושני גיליונות של 'זרעים' שהוקדשו לעולים החדשים.

לנגרמן ציין כי הבעיה התקציבית הייתה הבעיה המרכזית. 'הפועל המזרחי' לא הסכים לסייע לפעילות והסיוע היחידי היה מהמדור הדתי בעליית הנוער, בסוכנות.

על פי זיכרוננו לא היה שיתוף פעולה בין תנועות הנוער. ייתכן כי יש לומר שתנועות הנוער לא שיתפו פעולה עם בני עקיבא ולעיתים הגיעו הדברים עד כדי מלחמה כנגד התנועה והכשלת כל ניסיון לשיתוף פעולה.

הנוער העולה לא השתלב בפעילות בני עקיבא לאורך זמן. הם היו שונים גם במידת דתיותם, כיוון שהיו מסורתיים ואילו בני עקיבא היו דתיים לכל דבר. הסניפים החדשים השתתפו במחנות קיץ אך היו תמיד במסגרת פנימית משל עצמם ולא התערבו בתוך המחנות האחרים.

בשל שונותו של הניסיון זכר לנגרמן את הפעילות המשותפת של שבט 'עציון' בתל אביב, בהדרכת יוסף (יוסק'ה) שפירא, אשר פעל ביחד עם הסניף החדש שהפעיל נוער עולה במסגד חסן בק ביפו. היו עוד ניסיונות, כדבריו, אך ניסיון אחד זה בלט בשל הצלחתו המיוחדת.

לנגרמן תיאר פעילות שהסתעפה על פני 25 סניפים – למספר רב זה של סניפים הגיעו בתוך שתי שנות פעילות. בספר בני עקיבא כותב יצחק לב: "... ההתחלות היו קשות ביותר והכישלונות רבים. הוברר מיד כי בדרכים הארגוניות והחינוכיות המקובלות, אין לגשת לפעולה זו... ברור היה כי בשנים הראשונות אין לצפות לפירות במובן הרגיל."

מרים קצ'נסקי כתבה כי בשנת 1950 היו לבני עקיבא פעילויות בעשר מעברות בלבד (קצ'נסקי, 1986).

כאמור, בהיעדר תיעוד מקיף סיכום פעולתה המעשית של תנועת בני עקיבא בקרב הנוער העולה אינו יכול להיות מדויק. על פי אהרן לנגרמן הייתה התנועה ייחודית בתפיסתה את צורת העבודה עם העולים החדשים. גם אם שיטת העבודה בתנועת הנוער העובד מזכירה מעט את המתואר בדבריו של לנגרמן, הרי שעל פי דבריו הייתה גישת בני עקיבא שונה בתכלית, בתפיסה, מגישתן של תנועות הנוער האחרות. כבר מתחילת הפעילות לא חשבו שהדרכת הנוער העולה תהיה בידי חניכי התנועה ולפיכך, מטרתם הייתה להיענות לצו השעה, להגיע ולעזור ולא לצפות להפיכת העולים החדשים לישראלים כמותם. לא נמצאו סיכומי ישיבות, מאמרים מהתקופה הנדונה, או חומר אחר שיסייע לאשר עד כמה יושמה גישה מעניינת זו.

על פי 'זרעים' מחודש שבט תשי"א (1951) הייתה פעילות התנועה מצומצמת בעיקר בשל מחסור במדריכים, וחלק מרכזי בפעילות בקרב הנוער העולה היה בפעילויות חד־פעמיות: מסיבות, נטיעות, מבצעי ניקיון וכדומה.

אפשר להסכים שתנועת בני עקיבא הכירה בחובתה להתמודד עם הדרכת הנוער העולה. התנועה גם נתנה פתרון מעשי – בהעמדת אדם מרכזי לניהול הפעולה ובגיוס רכזי אזור. היקף הפעילות המדויק אינו ברור, אך ברור שהתקיימה פעילות. יחד עם זאת ברור גם שהנוער הלומד, בני היישוב הוותיק לא השתתפו במשימת הדרכת הנוער העולה. על פי לנגרמן היה ברור למוסדות התנועה מלכתחילה כי משימה זו לא יכולה להיות מבוצעת בידי חניכי התנועה ויש להקצות לכך כוח אדם נפרד ולהכשירם.

היבט נוסף וחשוב המודגש בפעילות בני עקיבא בקרב הנוער העולה הוא הרצון למנוע את נטישת הדת על ידי עולים חדשים,

שיש חשש כי ייטמעו בסביבה חילונית שתגרום להם לנטוש את אמונתם. במאמר מסוף שנות החמישים כתבו מתתיהו רוטנברג ויעקב יובל (רוטנברג, יובל, ללא תאריך):

...אולם, אם תנועת הנוער החילונית ראתה את תפקידה בקירוב הנוער לשורותיה מתוך רצון לחנכו לחיי בנין ויצירה מועילים, הרי תנועת הנוער הדתית נקראה למלא תפקיד חשוב נוסף, חינוך הנוער להמשך מסורת האבות. חינוך לערכים חדשים מתוך שמירת הערכים הישנים, המקודשים, וזאת מתוך מלחמה עם סביבה המראה לרוב דוגמה אחרת והנוהגת באורח חיים שונה. וזאת לזכור, כי אם העולה הדתי מארצות אירופה יודע מהי מלחמה על דעותיו ועל אורח חייו, הרי לעולה מארצות המזרח, הרגיל בדרך כלל למסגרת המסורתית הסגורה, מלחמה זו חדשה, הוא אינו מאומן בה ואינו מחוסן בפניה. מה עוד ש'כאן בישראל כולם יהודים'.